

Pratarmė

Žurnalo *Senoji Lietuvos literatūra* 37-oji knyga pavadinta *Naujausi lituanistikos atradimai ir šiuolaikinė istorinė vaizduotė* – kaip ir 2012 m. lapkričio 23 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute surengta mokslinė konferencija, kuruota Senosios literatūros skyriaus. Per daugiau nei dvidešimt nepriklausomybės metų atlikta fundamentinių lituanistikos darbų, išleista svarbių veikalų, tačiau daliai šios srities tyrimų rezultatų iki šiol trūksta sklaidos Lietuvos visuomenėje, stinga jų interpretacijų, atgarsių, diskusijų. Minėtoje konferencijoje, į kurią susirinko mokslininkai iš šešių Lietuvos mokslo institucijų, buvo pasidalyta paskutinių metų lituanistikos atradimais, apimančiais XVI–XVIII a. Kaip pastebėjo konferenciją atidaręs Sigitas Narbutas, naujų lituanistikos atradimų padaroma kone kas dieną, tačiau juos susisteminti, aktualizuoti, nurodyti jų vietą ir svarbą mūsų istorijos raidoje ar Europos kontekste yra nemenkas mokslininkų laukiantis iššūkis. Tad 37-ojoje knygoje ir pristatomi su naujausiais atradimais bei moksliniais iššūkiais susiję tyrimai.

Vytautas Ališauskas siūlo naują požiūrį į, atrodytų, seniai žinomus dalykus – Vilniaus įkūrimo mito prasmę ir jo transformacijas LDK politiniame diskurse. Tikėtina, kad šis, gana publicistiniu minčių dėstymo būdu ir energinga retorika išsiskiriantis straipsnis galėtų sukelti polemiką mokslinėje ar net populiariojoje spaudoje, o tai, be abejo, padėtų aktualizuoti ir populiarinti mūsų literatūrinį ir kultūrinį paveldą.

Kristina Svarevičiūtė vėlyvosios Bizantijos hagiografijos kontekste analizuoja Mykolo Balsamono kūrinių *Pagiriamasis žodis*, skirtą trimis Vilniaus kankiniams. Šis veikalas yra sulaukęs nemenko istorikų ir teologų dėmesio, tačiau beveik netirtas filologų. Todėl mokslininkės atlikta kūrinio struktūros, retorikos, stilistikos ir kai kurių leksikos aspektų analizė leidžia kelti

klausimus dėl kūrinio literatūriškumo, jo kaip istorinio šaltinio patikimumą ir kai kurių istorikų teiginių pagrįstumo.

Eglė Patiejūnienė aptaria Lietuvoje visai nežinomo autoriaus, Vilniaus akademijos Teologijos fakulteto studento, Pranciškaus Malkoto poezijos rinkinį *Karo su turkais ir Livonijos karų balsas apie šlovingo atminimo Joną Karolį Chodkevičių*. Išsamia kūrinio analize autorė įrodo, kad literatūriniame ir kultūriniame XVII a. Lietuvos kontekste nagrinėjamas rinkinys turi nepaprastai didelę reikšmę. Jis keliomis ryškiais detalėmis papildo žymiojo karvedžio Chodkevičiaus paveikslą, suteikia naujų žinių apie XVII a. LDK bajorijos mentalitetą ir patvirtina, kad autorinės dainos žanras Lietuvoje egzistavo jau XVII a. I pusėje ir kad Lietuvoje būta žanrų (dūma ir naujienų daina), kurie iki šiol lietuvių literatūros istorijoje nefigūravo.

Du straipsniai skirti visiškai naujiems Kristijono Donelaičio kūrybos tyrimams. Dalia Dilytė paneigia įsigalėjusią nuomonę, esą Donelaičio pasakėčios buvo parašytos poeto kūrybinio kelio pradžioje ir yra silpnesnės už *Metus*. Remdamasi gausiais pavyzdžiais mokslininkė įrodo, kad pasakėčių eilėdara ir kalba niekuo neatsilieka nuo *Metų*, tad pasakėčių parašymo laikas tebelieka nežinomas. Vaidas Šeferis analizuoja Donelaičio „Žiemos rūpesčių“ pradžią ir aptaria specifinius Donelaičio poetikos dalykus. Tyrėjas siūlo *Metus* laikyti keturių savarankiškų kūrinų poetiniu ciklu, neturinčiu sintagminiame plane įtvirtintos privalomos atskirų dalių skaitymo tvarkos.

Žavinta Sidabraitė aptaria Kristijono Donelaičio kūrybos recepciją per pasakutinius du XVIII a. dešimtmečius. Pirmasis Donelaičio kūrybą įvertino ir jos ištraukas 1800 m. publikavo Kristijonas Gotlybas Milkus. Ši pažintis su Donelaičio kūryba paskatino Milkų poetikoje suformuluoti tuo metu dar gana novatorišką mintį: poeziją ne tik galima, bet ir būtina kurti šnekamąja lietuvių kalba, kuri iš prigimties esanti kilni. Straipsnio autorė įrodo, kad Kristijono Donelaičio kūrybos poveikis juntamas ir paties Milkaus eiliavimuose, taip pat 1800 m. išėjusiame jo parengtame pamokslų rinkinyje *Miβknygos*.

Lina Balaišytė nagrinėja dviejų XVIII a. dailininkų – Stepono Cibulskio ir Johanno Sebastiano Dūro, dirbusių Jeronimo Florijono Radvilos dvare, laiškus savajam ponui. Mokslininkės nuomone, LDK dailininkų laišškai yra retas istorinis šaltinis, suteikiantis galimybę aptarti dailininko savivokos ir statuso klausimus. Laiškuose aprašoma asmeninė dailininkų patirtis LDK didiko dva-

re atskleidžia dailininko ir didiko santykių formas, dvaro valdinio ir iš užsienio atvykusio dailininko statusą, jų vietą dvaro hierarchijos sistemoje.

Prie naujausių atradimų priskirtina ir Astos Vaškeliienės iš lenkų kalbos išversta drama (*Teatrinis vieno akto veikalas, skirtas iškilmingai dienai, švenčiamai mokyklose šių 1783 metų spalio mėnesio 12 dieną, sukakus šimtmečiui, kai prie Vienos, vadovaujant Lenkijos karaliui Jonui III [Sobieskiui], buvo pasiekta pergalė prieš turkus*), papildysianti iki šiol negausių LDK dramų tekstų aruodą.

Ar šioje knygoje skelbiami straipsniai kaip nors esmingai keičia nusistovėjusią literatūros, raštijos, istorijos, kultūrinių procesų ar dailės kanoną? Tikriausiai ne. Tačiau būtent šie atradimai papildo mūsų žinias naujomis detalėmis, paaiškina ir praplečia kai kuriuos iki šiol žinotus faktus ir reiškinius, leidžia juos naujai permąstyti, interpretuoti, ieškoti jų vietos mūsų kultūroje. Jie įspraudžia po atskirą akmenėlį į ištrupėjusią mūsų istorinės vaizduotės mozaiką, leidžia suprasti, kiek daug dar nežinome, kiek dar galima ir reikia nuveikti tiriant ir atskleidžiant visuomenei senąją literatūrą ir raštiją.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

Vilnius, 2014 m. birželio 17 d.